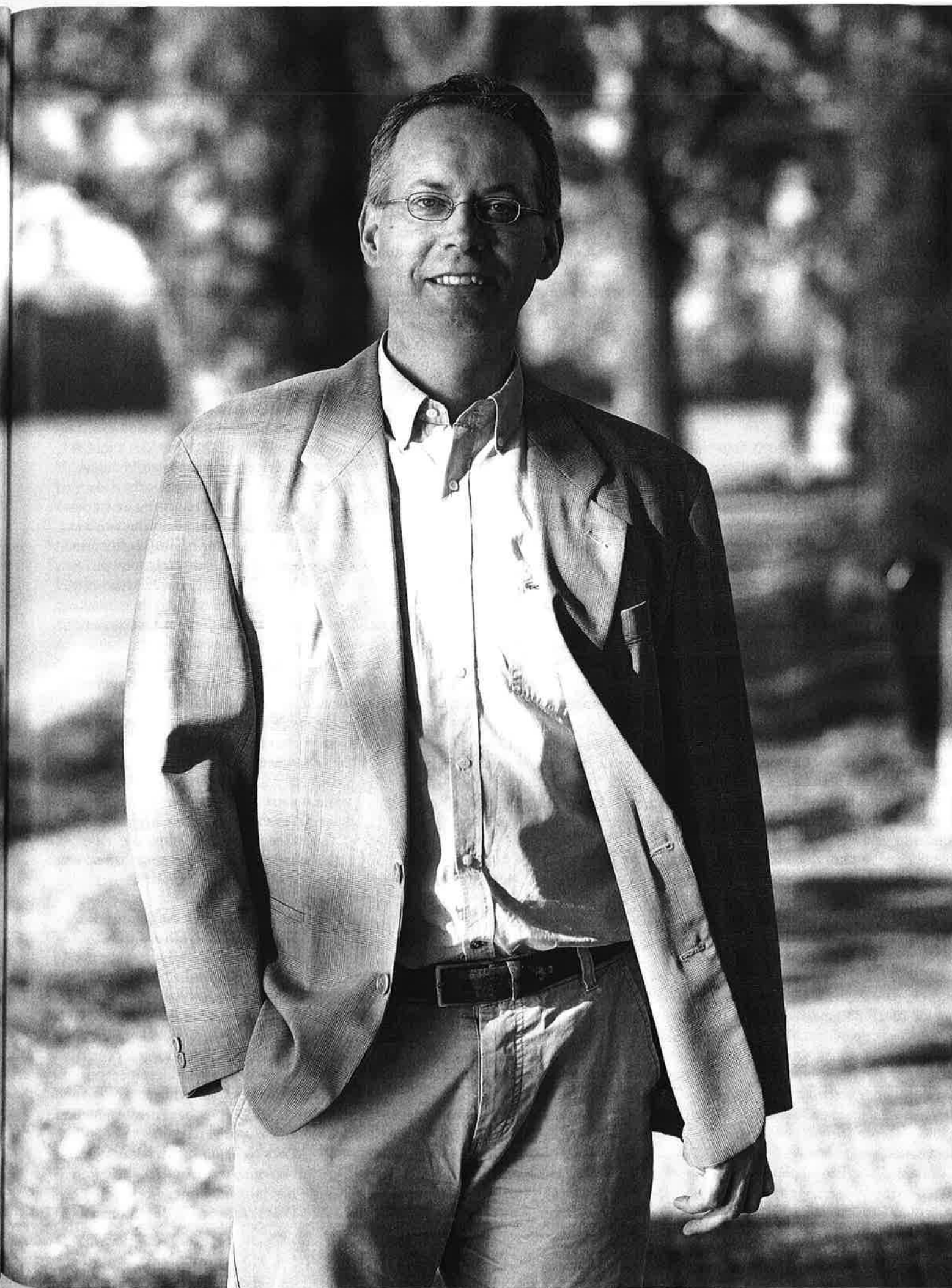

Over 25 jaar...
De toekomst van de gereformeerde gezindte deel 5

Vensters op de hemel

Met al zijn vezels weet dr. Ewald Mackay zich verbonden aan de gereformeerde gezindte. Daardoor lijdt hij te meer aan de zelfgenoegzaamheid en onderlinge verdeeldheid, te midden van een wereld die wegzinkt in heidendom. „De beste remedie is het vertoeven in het innerlijke huis van de brede christelijke traditie.”

tekst **Huib de Vries** foto's **Sjaak Verboom**

Levensloop Ewald Mackay

Dr. Ewald Mackay (48) studeerde de geschiedenis in Leiden en filosofie in Nijmegen. In 1997 promoveerde hij op de dissertatie 'Geschiedenis bij de Bron. Een onderzoek naar de verhouding van christelijk geloof en historische

Het huis aan de Hugo de Grootstraat in Sliedrecht heeft houten plafonds, een besloten binnentuinen en een ouderwetse zolder vol boeken. Daar overdenkt Ewald Mackay elke avond de dag die achter hem ligt en laaft hij zich aan christelijke werken uit de schat der eeuwen. Aansluitend loopt hij vaak naar de rivier waar hij als kind al speelde. Het vaste ijkpunt bij alles wat verandert, ook in Sliedrecht.

Wat was het Sliedrecht van uw jeugd voor een dorp?

„De oerwereld. Een paar straatjes hierachter had de broer van mijn grootmoeder een kruidenierswinkelje, waar het geurde naar mottenballen en wasmiddelen. Elke donderdagmiddag bracht ik daar 'het boekje' waarin mijn moeder de boodschappen noteerde. Oma zat de hele middag met mijn oudtante doosjes in te pakken. De volgende ochtend werden die met 'het busje' bezorgd, door ome Bertus. Als ik het boekje bracht, mocht ik wat uitzoeken uit de mand met snoep van vijf cent.

Zo groeide ik op in de moderniteit van de jaren zestig en zeventig en tegelijk met één been nog in de negentiende eeuw. Op verjaardagen, als iedereen dacht dat ik spelletjes zat te doen, glipte ik naar het voorkamertje om te luisteren naar de verhalen van de ooms en oudooms. Omgeven door een rookwolk uit dikke sigaren bespraken ze

werkelijkheid'. Hij doceerde geschiedenis aan het Insula College in Dordrecht. Sinds 1999 is hij verbonden aan Driestar Educatief: als docent cultuurgeschiedenis en filosofie aan de pabo en docent geschiedbeschouwing aan de lerarenopleiding voor voortgezet onderwijs. Bij uitgeverij De

de politiek en losten ze in een handomdraai de wereldproblemen op.”

Wat is van die wereld nog over?

„Vrijwel alleen de Merwede. Er is een prachtig lied van een middeleeuwse dichter. 'Niets dat mij kan troosten dan dat ene hier: in dezelfde richting stroomt nog de rivier'. Heel veel moois is kapotgemaakt. Gelukkig bleef de Grote Kerk gespaard. Ik vind het geweldig om daar alleen al te mogen zitten. Sociologisch gezien is Sliedrecht nog altijd een behoudend dorp. Je moet een kerkelijke tomtom hebben om zondags niet in het verkeerde gebouw te belanden. Onderhuids is ook in die kerken het nodige veranderd, overigens niet

„Ik vind het verbijsterend hoe klakkeloos de gereformeerde gezindte meegaat in de acceptatie van internet en sociale media”

alleen ten kwade. In mijn jeugd rotzoiden veel jongeren die op zondag twee keer naar de kerk gingen doordeweeks maar een eind weg. Nu zie ik een groep die heel bewust het geloof belijdt en beleefd, ter beschaming van een oudere generatie die verstrikt is in fatalistisch denken.

Ik heb een intense liefde voor de wereld waarin ik ben opgegroeid, maar de predestinatiekwestie heeft enorm veel treurnis veroorzaakt. De vraag over de toegang tot het heil rustte in mijn jeugd als een molensteen op mijn nek.”

Banier verscheen recent van zijn hand 'Het Grote Huis. Christelijke geloofstraditie in een (post)moderne wereld'. Mackay is gehuwd en heeft drie kinderen. Het gezin is lid van de hervormde gemeente te Sliedrecht.

Wat deed de confrontatie met het modernisme met u?

„In de vierde klas van de Guido de Brès in Rotterdam heeft het erom gespannen waar ik terecht zou komen. Het atheïsme en existencialisme hadden een enorme aantrekkingskracht op me, de boeken van Hermans en Sartre verslond ik. De innerlijke verscheurdheid die daar door ontstond, is gedicht dankzij Kierkegaard. Toen ik zijn boeken las, viel alles op zijn plek. Maarten 't Hart is via Kierkegaard afgezaakt naar het heidendom van Nietzsche, voor mij was het lezen van Kierkegaard juist de eerste stap in de richting van wat Lewis noemt 'the joy': de ommekeer, de overgave, het vallen in de handen van God. Daarmee was de innerlijke verscheurdheid niet weg, maar die kreeg een andere dimensie. Hoe krijg ik geloof en wetenschap op een goede manier bij elkaar?”

In dezelfde periode sloeg de secularisatie keihard toe.

„Dat viel te verwachten, maar het tempo heeft me verbaasd. Snelheid is hét kenmerk van deze tijd. Hard rijden om hard te rijden, veranderen om te veranderen. Pas las ik een personeelsadvertentie voor een manager veranderingsprocessen. Dat is een baan! Vroeger was je bakker, slager of schoolmeester, nu ben je manager veranderingsprocessen. Zelfs computermensen kunnen de ontwikkelingen in de digitale wereld niet bijhouden. Die verandering in de buitenwereld

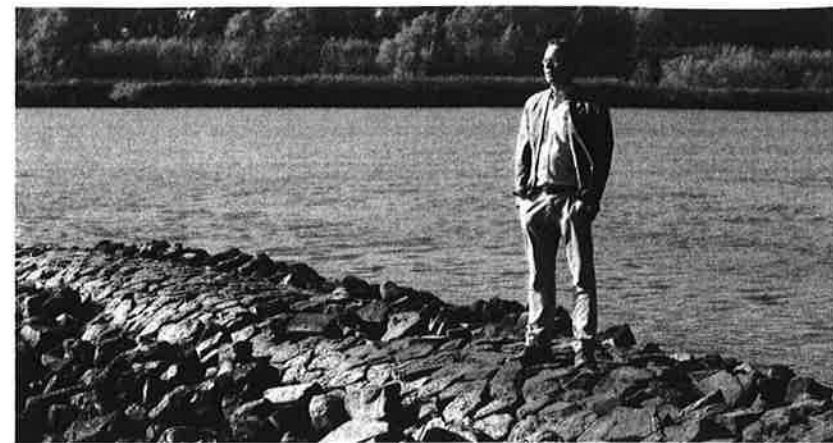
heeft zijn weerslag op de binnenwereld. Daar is ook in de reformatorische wereld nauwelijks oog voor, omdat techniek als neutraal wordt gezien. Ik vind het verbijsterend hoe klakkeloos de gereformeerde gezindte meegaat in de acceptatie van internet en sociale media, ook in het reformatorisch onderwijs. Wat met de ene hand wordt opgebouwd door toerusting van leerlingen en docenten, wordt met de andere hand vernageld door het ontwikkelen van Steve-Jobsscholen in refoiland.”

Nog even en er kan een boek verschijnen over de opkomst en ondergang van de bevindelijk gereformeerden?

„De door Agnes Amelink beschreven neergang bij de gereformeerden ging naar mijn mening zo snel door het sterk sociografische karakter van de gereformeerde wereld. De kuyperiaanse theologie heeft weinig wortels in de innerlijkheid. Het zuivere piëtisme heeft dat wel, maar dat zijn we vrijwel kwijt, omdat het verstrengeld is geraakt met uitverkiezingsdeterminisme en folklore. Die parasieten dreigen de innerlijkheid te verstikken. Als de vroomheid gaat functioneren als een bijl waarmee we elkaar te lijf gaan, haakt de volgende generatie af. Of die vervalt in een leven van uiterlijkheid, net zo sociografisch als de gereformeerden van Kuyper, zij het met een andere kleur. Ik heb jaren op een nominaal christelijke school in Dordrecht gewerkt. De sfeer daar was positiever dan op menige reformatorische school. Moraal is geen set regels, maar een innerlijke overtuiging. Als het geloof niet toegankelijk is, kan het ook niet verinnerlijken. Dan krijg je hardheid en kilheid.”

Wat bracht u tot de overstap van het Insula College naar De Driestar?

„De vraag van Izak Kole om daar te komen werken. Van die overstap heb ik nooit spijt gehad, al was het geen eenvoudige beslissing. Op die algemeen christelijke school, waar nog maar enkele leerlingen naar de kerk gingen, had ik het goed. Zeker met filosofie kon je de mooiste gesprekken met die kinderen voeren. In Dordt had ik altijd het gevoel dat ik moest proberen vensters naar de hemel te openen. Op De Driestar probeer ik ramen naar de wereld open te zetten, vanuit de verworteling in de christelijke traditie. Die twee zaken horen naar mijn overtuiging bij elkaar, zeker in deze tijd van gure secularisatie.”

Verraste het u dat na twee paarse kabinetten het CDA weer aan het bewind kwam en zelfs de CU ging meeregeren?

„Maar zeer ten dele. Wat hebben die nou laten zien? Afgezien van enkele gunstige uitzonderingen is het CDA afgezaakt tot het niveau van een kleurloze burgermanspartij. Mijn voornaamste herinnering aan de bijdrage van de CU is, naast goed gezinsbeleid, de ellendige OV-chipkaart. Hadden ze niks béters te doen? Waar was de geest van het Reveil?

De crisis waarin we nu verkeren, is het logisch gevolg van onze hebzucht, ook in reformatorische kring. Het christelijk geloof is conservatief in bewarende maar niet in liberaal-economische zin. Het mooie van het Reveil vind ik de innerlijke verbondenheid aan wezenlijke christelijke principes in combinatie met sociaal dienstbetoon. Ik zie uit naar de vorming van een Reveil-achtige partij met CDA'ers als Klink en Spruyt, ouderwetse CU'ers en de mannen-

broeders van de SGP, maar ik vrees dat die er niet komt.”

U verwacht dat de neergaande lijn door zal zetten?

„Ja, ik ben zeer somber over het tijdsgezicht waarin wij leven. Wat moet er na het modernisme en postmodernisme nog komen? Maar het christelijk geloof biedt altijd de opening voor de conversie, de bekering. Misschien keert de wal het schip. Opvallend is de populariteit van de orthodox-christelijke filosoof Alvin Plantinga in Amerika, zelfs onder atheïsten. Hier zitten we nog met de zure ex-gereformeerden en ex-katholieken die het publieke debat beheersen. Als die generatie weg is, ontstaat ook in ons land wellicht weer meer openheid voor de christelijke religie.”

Ziet u in Nederland mensen van het niveau van Plantinga?

„Vrijwel niet. Het postmoderne denken, met het opdelen van het leven in compartimenten is onder ons gemeengoed geworden. De meeste wetenschappers in onze kring zijn zeer dualistisch. Ze integreren hun geloofsovertuiging niet in hun werk. Dat geldt zelfs voor de geschiedwetenschap. Over het duiden van Gods hand in de geschiedenis had ik betere gesprekken met atheïsten dan met christenhistorici. Iemand als professor Ankersmit vindt mijn visie wetenschapsfilosofisch bezien overtuigend, christelijke collega's verwijten mij dat ik geloof en wetenschap vermeng. Die gaan onderzoek doen naar de biblebelt alsof het een indianenreservaat betreft. Puur sociologisch! Aan mijn studenten probeer ik het belang van eenheid des

levens over te dragen. Vanuit elk vak dat we doceren of beoefenen, moeten we vensters op de hemel proberen te openen.

Onze reformatorische wereld is dringend toe aan introspectie. Terwijl de wereld om ons heen totaal vervreemd is van het christendom, voeren we intern troosteloze discussies over Bijbelvertalingen, waarin keiharde veroordelingen klinken. Het gezipf over kleinigheden is een symptoom van inhoudelijke decadentie. We moeten ons laten leiden door de grote lijn van de klassieke theologie. In plaats daarvan beschouwen we onze eigen traditie als een kasteel, de rest van de traditie is het schuurtje.

Ik ben geen voorstander van slap oecumenisch gelever, maar wel van de christelijke irenie zoals je die vond in de kring van het Reveil. Man-

nen als Groen van Prinsterer en Abraham Capadose wisten hoofdzaken van bijzaken te onderscheiden. Deze adeldom des geestes hebben we nodig. En de moed van het Reveil. Niet het slappe gedoe dat ik ook in het

reformatorisch onderwijs zie, nu weer ten aanzien van opbrengstgericht onderwijs. 'We gaan niet helemaal mee...' Dat halfhartige, daar gaan we aan kapot.'

Wat is uw concrete advies?

„Dat we niet in een betonnen zaal zonder ramen moeten gaan zitten en het evenmin van modieuze netwerken moeten verwachten. Het zal waar zijn dat we op allerlei plaatsen onze stem moeten laten horen, maar ik blijf heilig geloven in de persoonlijke toerusting van mensen. Daarom ben ik tegen alle ismen behalve het personalisme. Wat we nodig hebben, zijn breed gevormde persoonlijkheden die op vitale plekken in de samenleving hun stem laten horen. Wat het ook kost. Figuren als Groen van Prinsterer, Lewis, Bonhoeffer.”

Er wordt steeds vaker verwezen naar de overeenkomst tussen deze tijd en die van de vroege kerk. Terecht?

„Als we uit onszelf niet in staat zijn over greppels heen te stappen, moet D66 als de nieuwe keizer dat maar regelen”

„Een parallel is nooit volkomen. Elke tijd heeft unieke elementen. Het verschil is dat ook wij door de moderniteit en postmoderniteit zijn beïnvloed. Dat hadden de eerste christenen niet. De moderniteit van hun tijd was die van het polytheïsme en de machtscultus van het Romeinse rijk. De grote overeenkomst is dat we als christenen weer een minderheid zijn in een dominant seculiere, heidense wereld. Daardoor wordt de vroege kerk inderdaad meer een ijkpunt.

Door de dominantie van de heidense wereld zie je de eerste twee eeuwen een heel natuurlijke houding ten opzicht van het geloof. De luxe van onderling gekibbel konden de eerste christenen zich niet permitteren. Wat dat betreft is het helemaal niet verkeerd als de seculiere meerderheid de schroeven nog wat harder aandraait. Als we uit onszelf niet in staat zijn over greppels heen te stappen, moet D66 als de nieuwe keizer dat maar regelen.”

Verwacht u de komende tijd een keizerrijk van de libertijnen?

„Dat is wel mijn verwachting. Typerend was de enorm agressieve bejegening van Kees van der Staaij door advocaat Gerard Spong bij Pauw en Witteman, waar Van der Staaij zijn visie gaf op de overspelsite 'Second love'. De verharding van de samenleving wordt versterkt door de jungle van de sociale media. Ook

in onze kring twittert men er lustig op los. Ik heb daar grote bedenkingen tegen. Als je wat op iemand aan te merken hebt, doe je dat in een persoonlijke ontmoeting.”

Hoe beoordeelt u de vorming van denktanks in de gereformeerde gezindte?

„Alle respect voor de initiatiefnemers, maar het woord klinkt mij niet plezierig in de oren. Het gevaar is bovendien groot dat zo'n platform als schaamlap voor de gezindte gaat functioneren. Als er iets speelt, bellen we de denktank. Die moet dan maar een mannetje naar Pauw en Witteman sturen.

Prima als een aantal mensen zich op dat niveau op actuele ontwikkelingen bezint, maar ik zie meer in laagdrempelige kringen. Reveilkamers! Pas sprak ik voor studievereniging Koinonia in Lienden. De sfeer daar sprak me geweldig aan. Elan is er genoeg, ook onder jongeren. Wat ontbreekt, is kennis die het hele leven doortrekt. Daar moeten we dus wat aan doen.”

Hoe ziet de gereformeerde gezindte er over 25 jaar uit?

„Ik verwacht dat die dan twee kampen heeft. Een nog verder verharde, defensieve minizuul en een irenische, verinnerlijkte minderheid die beseft waar het om gaat. Een deel van de jonge generatie snakt naar oprechte vroomheid.

Duidelijk is dat er wat moet gebeuren met onze zelfgenoegzaamheid. De beste remedie is het vertoeven in het innerlijke huis van de brede christelijke traditie, om van daaruit de wereld tegemoet te treden. In die volgorde. Eerst moeten we ons huiswerk gaan doen: de parasieten rond de wortels van onze traditie verwijderen, zodat die wortels weer duidelijk zichtbaar zijn. Zonder inhoudelijke verworteling is van al onze activiteiten na één generatie niet meer over dan een humanistisch huls.”

Hebt u het gevoel in het allerlaatste der tijden te leven?

„Heel sterk. Alle kenmerken die de Bijbel daarvan noemt, zie we. De verharding, de verkillig, de versnelling van de dingen, de terugkeer van het joodse volk naar Israël. Dat laatste is tegelijk een teken van hoop. Het doet mij uitzien naar de dag waarop het deksel van het hart van Israël wordt weggenomen en de jood ons de hand reikt. Dat hoop ik in mijn leven nog mee te maken.”